

IFLA TRENDIRAPORT 2024

Eestikeelne
kokkuvõte

ERÜ UMT ja noorteklubi 2026

Inglise keelest tõlkinud Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu uue mõtte tööühma ja noorteklubi liikmed:

Piret Jõesaar

Heleen Karja

Maris Nool

Kristina Pai

Mai Põldaas

Veronika Raudsepp-Linnupuu

Katre Riisalu

Jaanika Tappo

Tuuliki Tõiste

Kristel Veimann

Ceili Vilimas

Krista Visas

Toimetanud: Krista Lepik-Verliin

Sissejuhatatus ja olulisemad pidepunktid

2024. a. IFLA trendiraport esitab kirjanduse ülevaatele tuginedes seitse trendi, millele tähelepanu pööramine aitab raamatukogudel hõlpsamini murranguliste muutustega tehnoloogias ja ühiskonnas kaasas käia. 2024. a. trendiraport ei puuduta kitsalt raamatukogusid, vaid muutusi info ja teadmiste ruumis, mis mõjutavad ja on omakorda mõjutatud ühiskondlikest muutustest. Uus trendiraport suunab mõtisklema trendide kokkupuutepunktide üle, kuna just neis peavad raamatukogud toime tulema.

Trend 1: Teadmistega toimetamise tavad on muutumises. Tulevik pakub nii võimalusi kui ka proovikive teadmusbaasidega seonduva võrdsuse parandamiseks. 1. trend pöörab tähelepanu ühiskonnas mitmekesisemate seisukohtade aktsepteerimisele, vaeinfo levikule ning uutele võimalustele info loomiseks, (võrdsemalt) jagamiseks ja kasutamiseks.

Trend 2: Tehisintellekt ja teised tehnoloogiad muudavad ühiskonda. Generatiivne tehisintellekt ja uued tehnoloogiad muudavad seda, kuidas me teavet loome, jagame ja kasutame. Siin uuritakse tehisintellekti ja süvavõltsingute tehnoloogiate mõju, aga ka tehnoloogia potentsiaali luua uusi viise teabega suhtlemiseks ja selle kaitsmiseks.

Trend 3: Usaldust hakatakse ümber tõlgendama. Usalduse taastamine valitsuse ja meedia vastu on hädavajalik, et ühiskond saaks toimida. 3. trendi olulisemate teemade hulgas on kohalike uudiste edastamise kadumine, mis mõjutab kogukondi, eriti neid, mis niigi on ebavõrdses olukorras keskendub institutsioonide usaldamisele, samuti avatud liikumised (nt avatud juurdepääs) ning privaatsusega seotud küsimused.

Trend 4: Oskused ja pädevused muutuvad komplekssemateks. Inimesed vajavad edukaks toimetulekuks praktilisi, kriitilisi ja digipädevusi. 4. trend rõhutab ülemaailmset vajalike oskustega inimeste nappust, meedia- ja infopädevuse võimalikke kasusid ning riske nende puhul, kelle oskuste tase on madalam.

Trend 5: Digitaalsed tehnoloogiad on ebavõrdselt jaotunud. Digitaalse kaasatuse parandamine suurendab võrdsust. 5. trendis pööratakse tähelepanu süvenevale digitaalsele tõrjutusele, oluliste teenuste liikumist peamiselt digikeskkonda ning kaasavama kultuurilise info raamistiku kujundamisele.

Trend 6: Infosüsteemid kasutavad rohkem ressursse. Meie infovajadused mõjutavad planeeti. 6. trend rõhutab rohelise digimajanduse loomise hädavajalikkust, et tulla toime kiirelt arenevate infotehnoloogiate kliimamõjudega, sh keskkonnasäästlikkuse ja ühiskonna heaoluga. Eraldi probleemina tuuakse välja elektroonikaromude suurenev hulk.

Trend 7: Inimesed otsivad kuuluvustunnet ja kogukondlikke sidemeid. Selle trendi puhul pööratakse tähelepanu kohapeal toimuvatele sündmustele ja koostööle, mis võimaldavad tugevdada kogukondlikku vastupidavust ja sidusust. Samuti käsitletakse siin veebikogukondade kasulikkust.

Eestikeelne IFLA trendiraporti kokkuvõte sisaldab lisaks rahvusvaheliselt määratletud trendidele ka näiteid Eestist – need oleme lisanud kokkuvõtte joonealustesse märkustesse. Lisa 1 annab ülevaate UMT 2026. aasta mõttetalgutelt, kus arutasime erinevate trendide üle Eesti kontekstis.

Trend 1:

**Teadmistega
toimetamise
tavad on
muutunud**

Tulevik toob kaasa teadmusbaaside sisu mitmekesisuse ning erinevate huvigruppide kultuuride esindatuse ja võrdse juurdepääsuga seoses nii võimalusi kui ka proovikive.

Üha enam nähakse vajadust lisaks peavoolu- ja domineerivale kultuurile kuulda ja esile tõsta marginaliseeritud, väikeste kogukondade kultuure. Väikekultuuride teadmised ei kajastu tihti kirjalikus pärandis, mis omakorda vähendab teadmusbaasides leiduva info mitmekülsust. Ehkki mõistame, et erinevate kultuuride pärand võimaldab rikastada meie arusaamu maailmast ja ühiskonnast, luuakse uusi inforessursse peavoolukultuuri silmas pidades, ning väikekultuuride pärand ei jõua tahes-tahtmata suurtele infoplatvormidele. See trend on paigutatud COVID-19 pandeemia aegsesse väärinfo puhangu konteksti. Selle trendi raames pööratakse tähelepanu ka domineerivate digiplatvormide mõjule, regulatsioonidele, tsensuurile ja uutele viisidele kasutada informatsiooni üha personaliseerivas infokeskkonnas.

1. trendi võimalused:

- Võrdsust toetavad ja kaasavad infosüsteemid
- Tehnoloogilistest võimalustest tulenev suurem juurdepääs informatsioonile
- Uued suhtlusvormid, nt lühikesed videod ja lugude jutustamine andmete visualiseerimise vahendusel

1. trendi proovikivid:

- Väärinfo levimine
- Informatsioon kapseldub digitaalsetele (meedia)platvormidele
- Infokeskkondade üle-reguleerimine

1. trendi olulisemad alateemad

Internet peegeldab endiselt peamiselt nn valge lääne mehe maailmapilti, mistõttu kasvab **vajadus tõsta esile väiksemate keelte ja kultuuride digitaalseid ilminguid** ning mitmekesistada informatsiooni ja teadmiste esindajaid ja loojaid. Praegune meediasisu ei arvesta sageli vähemustega, mis süvendab ebavõrdsust andmete ja teadmiste loomisel, jagamisel ja kasutamisel.

Väärinfo levik sotsiaalmeedias **mõjutab jätkuvalt ühiskonda**: õõnestab demokraatiat, usaldust institutsioonide vastu (vt ka trend 3) ning mõjutab inimeste heaolu ja tervist. Teaduspõhise info vahendamine on muutunud keerukamaks, sest ka seda saab manipuleerida ning eriti noored peavad sotsiaalmeediat esmaseks usaldusväärseks infoallikaks. Selle trendiga toime tulekuks on vaja nii tehnilisi kui ka sotsiaalkultuurilisi muudatusi ning kõigil tuleb arendada kriitilist kirjaoskust^[1].

Süvavõltsingud ja nõrgenenud uudiste ökosüsteem sunnivad demokraatlikke valitsusi üha enam pingutama, et hoida ühiskonna usaldust demokraatia vastu, samal ajal kui demokraatiavastased rühmad kasutavad tehnoloogiat oma huvide võimendamiseks. Sellest tulenevalt kasvab organisatsioonide roll, kes tegelevad küberpettuste uurimise, riskide vähendamise ja vastumeetmete arendamisega.

Platvormistumise käigus tungivad infrastruktuur, majandusprotsessid ja valitsemisraamistik järjest enam majandussektorite ja erinevate eluvaldkondade suhtlusse. Nii kujunevad ümber kultuuripraktikad ja inimeste vaheline otsesuhtlus liigub üha enam inimese-platvormi vahendusele. Digitaalsed platvormid – alates sotsiaalmeediast kuni riigi e-teenusteni – on muutunud peamisteks kanaliteks nii uudiste, suhtluse kui ka kogukonnainfo jaoks, eriti noorte seas. Kuna vajalik info kapseldub üksikutele platvormidele, **kasvab ebavõrdsus selles osas, millisele teabele ja kui kiiresti erinevad inimesed ligi pääsevad**.

Inimeste arenguks ja heaoluks infotegevustes tasakaalu leidmisel püüavad valitsused digiplatvorme reguleerida, kuid liigne või valesti suunatud regulatsioon võib viia tsensuuri, infole ligipääsu piiramise ja sõnavabaduse ahendamiseni, nagu mitmetes riikides juba näha on. Digitaalse suveräänsuse mõiste on maailmas väga erinev, hõlmates nii valitsuste soovi kontrollida internetti, kohalike ettevõtete vastuseisu globaalsetele platvormidele kui ka põlisrahvaste ja erinevate indiviidide püüdlust kaitsta oma teadmisi, ressursse ja autonoomiat. Infovoogude juhtimine tehnoloogia arengu ja riikliku suveräänsuse kõrval on keerukas ülesanne, kuid läbimõeldud regulatsioonid võivad toetada võitlust väärinfoga ja tugevdada riigi turvalisust. Halb või läbimõttlemata regulatsioon võib aga õõnestada erinevate infosüsteemide avatust ja läbipaistvust, mis on demokraatliku ühiskonna toimimiseks hädavajalikud.

^[1] Eesti raamatukoguhoidjale on väärinfo teema puhul suureks abiliseks [Eesti Rahvusraamatukogu lehekülg desinformatsioonist ja meediapädevusest](#).

Kasutajate kohta kogutud andmeid kasutatakse **teenuste ja infovoogude personaliseerimiseks**, mis võib pakkuda mugavust, kuid tekitada ka privaatsusriske ning piirata ligipääsu mitmekesisele infole. Andmeid kasutatakse otsitulemuste vormimiseks ja kontrollimiseks ning infole juurdepääsuks, seepärast tuleks meelde tuletada tegelikult kättesaadava info mitmekesisust.

Lühivideopõhised platvormid, eriti TikTok, on muutnud kogu sotsiaalmeediamaastikku, sundides ka teisi platvorme omaks võtma samasugust mudelit ja nihutades fookuse sõprade sisult anonüümsemale, algoritmipõhisele sisule. Lühivideod on praegu vedamas informatsiooniga suhestumise muutust, nt on meemid ja reels'id võtnud üle keeruka informatsiooni lühidalt ja selgelt esitamise ning lihtsasti jagatava ja korratava vahendi rolli. Nii kujundavad lühivideod ümber inimeste uudiste tarbimist ning keeruka info lühivormis esitamist. Sarnaseid arenguid võib täheldada „õpiampse“ pakkuvates mobiilirakendustes, samas kui uudiste, andmete ja infoga aitab paremini suhestuda lugude jutustamine.

Mõttekoht

Surve suurendada erinevate osapoolte esindatust süsteemides ja institutsioonides on kasvanud liikumiste nagu Black Lives Matter, Me Too ja abieluvõrdsus kaudu. Üha enam märgatakse vajadust tugevdada ajalooliselt alaesindatud gruppide (nt noorte, naiste ja vähemuste) demokraatlikku osalust esinduskogudes ning tagada, et avalikud teenistused ja teenused oleks mitmekesised, kaasavad ja reageerimisvõimelised.

Küsimused:

- Kui mitmekesised on sinu raamatukoguteenused?
- Kuidas personaliseerid raamatukoguteenuseid? Mis on selle protsessi tagajärjed, mõjud?
- Kuidas kasvatad kogukonnaliikmete teadmisi ja oskusi väärinfoga toimetulekuks?
- Kuidas kasutad lühivideo formaati, et inimesi raamatukoguinfo varustada, neid kaasata?

Trend 2:

**Tehisintellekt ja
teised
tehnoloogiad
muudavad
ühiskonda**

Generatiivne tehisintellekt ja uued tehnoloogiad muudavad seda, kuidas me teavet loome, jagame ja kasutame. Tegemist on lähituleviku ühe domineerivaima trendiga, kuna see mõjutab kõiki eluvaldkondi. Generatiivse tehisintellekti kiirete arengute taustal on siiani lahtine, mida tähendavad need arengud eetilises, poliitilises, sotsiaalses, kultuurilises ning majanduslikus mõttes. Siin trendis käsitleme tehnoloogia rolli väärinformatsiooni levitamisel süvavõltsingute kaudu, liit- ja segareaalsustehnoloogiate kasutamist, võrgukiiruste suurenemist, arenguid digitaalsete kaksikute vallas ja tehnoloogia potentsiaali teabe ulatuslikuks säilitamiseks vastusena teabekao ohtudele.

2. trendi võimalused:

- Argiülesannete automatiseerimine^[1]
- Uued viisid teabega suhtlemiseks^[2]
- Madalamad internetiühenduse kulud^[3]
- Uued loovuse vormid^[4]

2. trendi proovikivid:

- Teabe terviklikkus
- Loojate õiguste ja uute loovuse vormide võimaldamise tasakaalustamine
- Süvavõltsingute sisu tuvastamine
- Teabekadu küberrünnakute tõttu

^[1] Hinnanguliselt mõjutab generatiivne tehisintellekt ligi 61% töökohtadest ning potentsiaalne majanduslik lisandväärtus ulatub kuni kolme miljardi euroni. Peamine mõju on tööprotsesside tõhustamine ja rutiinsete ülesannete automatiseerimine, ent samal ajal kaasneb risk teatud ametikohtade kadumiseks väikese tööturu tõttu. Loe lisaks Majandus ja Kommunikatsiooniministeeriumi [2024. a. uuringust](#).

^[2] Virtuaalreaalsuse (VR) ja liitreaalsuse (AR) lahendused on Eestis kasutusel peamiselt [hariduses](#), turismis ja teaduses, sealhulgas digitaalsed kaksikud ning visuaalsed õpikeskkonnad.

^[3] Eestis on taskukohase ja kiire ühenduse pakkumine olnud aastakümneid osaks [riiklikust infopoliitikast](#).

^[4] Digitaalse loomingu kasv toob kaasa nii uusi võimalusi kui ka vajaduse selgema regulatsiooni järele, eriti seoses tehisintellekti loodud sisu autoriõigustega, et püsima jääks Eesti keel ja kultuur. Sellel teemal võib sissejuhatavalt lugeda 2025. aastast näiteks Maria Mölderit [artiklit ajalehes Sirp](#) või Priit Lätti ja Enelin Terava [arvamustlugu ERRis](#).

2. trendi olulisemad alateemad

Ehkki generatiivse tehisintellekti kasutamisel on suur potentsiaal, kaasnevad sellega ka ohud, mida on praeguse seisuga raske täpselt prognoosida. Juba praegu mõjutab generatiivne tehisintellekt väga erinevaid valdkondi ning see mõju kasvab. Tehisintellekti kasutuselevõtt võib anda esmalt eeliseid infomahukates sektorites, seejärel teistes majandussektorites^[5]. Generatiivse tehisintellekti (veel) reguleerimata kasutamine on imbunud meie argiellu, tuues kaasa küsimusi selle kasutamise kohta hariduses^[6], aga ka väikerahvaste keelte ja marginaliseeritud kogukondade kontekstis. Generatiivse tehisintellekti laienev kasutus tekitab keerukaid autoriõiguse küsimusi, mistõttu on vaja õigusaktides tasakaalustada loojate õigused ja uute loovuse vormide pakutavad võimalused.

Süvavõltsingud on muutumas üha võimsamaks ja keerukamaks valeinfo ning digitaalse identiteedipettuse tööriistaks, sest need võivad luua väga veenvaid video-, heli- või tekstiklippe. Olemasolevad tehnoloogiad võimaldavad süvavõltsinguid toota kiiresti, odavalt ja üha realistlikumalt, mistõttu on neid eriteadmiste ja tehniliste vahenditeta raske inimeste loodud infosist eristada^[7]: ütlus „oma silm on kuningas“ enam ei kehti. Lisaks süvavõltsingute tuvastamise keerukusele on probleemiks ka nende levik: süvavõltsingud levivad sageli tavapärase sotsiaalmeediakasutuse kaudu ja haakuvad inimeste usutavusetajuga, nende mõju vähendamisel võib abi olla meediapädevusest (vt ka trend 4).

Liit- ja segareaalsuse tehnoloogiad kujundavad seda, kuidas inimesed teabega suhestuvad: ekspertide ennustuste kohaselt kasutatakse aastaks 2040 igapäevaelus siiski pigem liit- ja segareaalsust kui täielikult kaasahaaravaid virtuaalmaailmu. Nendes tehnoloogiates peitub potentsiaal parandada digitaalset kaasatust, pakkudes võimalusi piiriüleseks suhtluseks, kaasahaaravaks õppimiseks ja paremateks ligipääsuvõimalusteks puuetega inimestele.

^[5] Tehisintellekti kasutamise hetkeseisust, soovitudest ja arenguprogrammist Eestis saab lugeda Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Riigikantselei välja antud „[Andmete ja tehisintellekti valgust raamatust 2024-2030](#)“.

^[6] Vt Ilona Trageli ja Helen Hinti 2025. a. [kriitilist artiklit TI hüppe teemal](#).

^[7] Eesti julgeolekueksperdid märgivad, et koos küberspionaaži ja desinformatsiooni suurenemisega võib valeinfo ja süvavõltsingute levik tõsiselt ohustada ühiskonna sidusust ja institutsioonide usaldusväärsust. Vt Emilia Muuga ja tema kaasautorite 2025. a. ilmunud prognoosi „[Eesti sisejulgeolekut mõjutavate globaalsete arengutrendide prognoos 2026-2030](#)“.

Samas võivad liit- ja segareaalsuse kasutamisel süveneda juba praegu digitaalses ühiskonnas esinevad ligipääsu-, turva- ja taskukohasuse probleemid ning suurenda pettuste ja privaatsusriskide ohud – nii on hädavajalik rakendada tugevaid privaatsus- ja andmeturbe meetmeid.

Andmekasutus ja võrguühenduse kiirus kasvavad, kuid taoline areng võib süvendada riikidevahelist digitaalset lõhet (vt ka trend 5): kui valdav enamus jõukate riikide elanikkonnast saab kasutada vähemalt 5G tehnoloogiat, on vaesemates riikides enim levinud 3G tehnoloogia, millele puudub ligipääs 20% elanikkonnast.

Digikaksikute tehnoloogia areneb kiiresti, laienes üsikobjektidelt tervete linnade ja isegi riikide (nt Tuvalu) virtuaalseteks mudeliteks tänu reaalaja andmete ja tehisintellekti arengule. Kuna digikaksikute kasutamise aluseks on (inimeste) andmed, tuleb selle tehnoloogia puhul läbi mõelda jälgimisohust tulenevad privaatsusküsimused.

Tehnoloogia areng toob **kaasa turvariskid valitsuste, suurte ettevõtete ja asutuste jaoks**, keda üha sagedamini valitakse küberrünnakute^[8] sihtmärkideks. Ohtude tõrjumiseks on hädavajalik koostöö tehnoloogiaettevõtete ja valitsuse vahel ning tehniliste lahenduste, nt blokiahel, kaasamine. Küberjulgeoleku esikohale seadmine on hädavajalik, kuna suurte infosüsteemide taastamine rünnakute järel nõuab palju aega ja ressursse ning ühtlasi tuleb tagada oluliste teadmiste ja isikuandmete kaitse.

Mõttekoht

Võrguühenduse puudujääke tuuakse esile riikides, kus inimeste juurdepääs uuematele võrguühenduse tehnoloogiatele on ebaühtlane: see pärsib omakorda majandust ning juurdepääsu haridusele ja tervishoiuteenustele.

Küsimused:

- Kuidas mõjutab tehisintellekt sinu arvates õppimist, tõlkimist ning sisu ja teabe loomist?
- Kui oluline on küberturvalisuse küsimus sinu raamatukogu jaoks? Mida toovad kaasa täiendavad turvameetmed?

^[8] 2024. aastal registreeris [Riigi Infosüsteemi Amet \(RIA\)](#) rekordilised 6515 mõjuga küberintsidenti.

Trend 3:

Usaldust

hakatakse ümber

tõlgendamata

Inimeste usaldus valitsuse, meedia või teiste avalike institutsioonide suhtes on langustrendis, samas usaldatakse teadlasi, teisi endale sarnaseid inimesi ning äriettevõtete tehnilisi eksperte. Kuna järjest suurem osa avalikkusest seab kahtluse alla peavoolumeedia ja valitsuse teabe, on läbipaistvus ja avatus usalduse taastamisel võtmetähtsusega. Kolmandas trendis keskendutakse sellele, kuidas usaldus ja vastutus kujundavad infosüsteeme — alates kohalike meediakanalite kadumisest kuni pingeteni avatud info juurdepääsu liikumistes ja privaatsusküsimustes.

3. trendi võimalused:

- Avatud ja läbipaistvad infosüsteemid
- Avatud mudelid, mis suunavad tehisintellekti juhtimist
- Koostöö ettevõtete, vabaühenduste ja valitsuse vahel, et luua õiglasid infosüsteeme
- Täiustatud privaatsusõigused ja -kaitse

3. trendi proovikivid:

- Usalduse vähenemine valitsuse vastu
- Usalduse vähenemine meedia vastu
- Kohalike uudiste väljaandmise vähenemine

3. trendi olulisemad alateemad

Üleilmne usalduskriis (eriti valimiste toimumise kontekstis) vähendab inimeste usaldust **valitsuste ja meedia vastu**^[1], samal ajal kui ettevõtteid peetakse märksa usaldusväärsemateks ja pädevamateks. Valitsustel soovitatakse vastata kodanike muutuvatele ootustele ja tegeleda ühiskonna pikaajaliste murekohtadega, hinnata ja selgitada reformide mõjusid erinevatele sotsiaalmajanduslikele rühmadele ning töötada välja paremaid informatsiooni ökosüsteemide juhtimismudeleid.

Kohalike uudisteagentuuride kadumine ja üleminek digikeskkonda on loonud nn uudiste kõrbed, kus inimesed sõltuvad üha enam sotsiaalmeediast ja suurtest väljaannetest. See süvendab **usalduskriisi eriti nendes kogukondades, mis on mõnel muul moel raskemas seisus**, sest kohaliku meedia roll teiste institutsioonide vastutusele võtmisel nõrgeneb.

^[1] Nagu selgub 2023. a. uuringust „[Eesti elanike meediakasutus ja usaldus meedia vastu](#)“, käib ka eestimaalaste puhul usaldamatus meedia suhtes käsikäes umbusuga Eesti riigi ja selle institutsioonide suhtes.

Avatud juurdepääsu ideaalid põrkuvad üha enam digimajanduse kommertshuvidega, mis piiravad teadmiste vaba liikumist ja tekitavad ebavõrdsust, eriti vähemate ressurssidega teadlaste hulgas, nn globaalses lõunas. Avatud juurdepääs sobitub raamatukogude missiooniga pakkuda teavet tasuta kättesaadavalt, aidates nõnda ületada maksumüüre, mis on varem takistanud info kättesaadavust.

Privaatsus vahetatakse ligipääsetavuse vastu. Tehnoloogia areng suurendab meie sõltuvust andmeid koguvatest platvormidest^[2] ning samal ajal kasvavad ootused suuremale kontrollile selle üle, millist teavet me jagame ja kuidas seda kasutatakse. Privaatsusest on kujunemas privileeg, sest teadmised ja oskused privaatsusseadete haldamiseks ning võimalus vältida andmete jagamist ei ole kõigile võrdselt kättesaadavad – eelisseisus on kõrgema haridustasemega ning sotsiaalmajanduslikult soodsamal positsioonil olevad inimesed. Seetõttu on kiiresti vaja arendada oskusi, mis aitavad erineva taustaga inimestel orienteeruda ligipääsetavuse, õiguste ja privaatsuse küsimustes üha andmemahukamas digikeskkonnas.

Mõttekoht

Maksumüüri tagune ajakirjandus on peamiselt kättesaadav neile, kellel on selleks rahalised vahendid. Avatud ja tasuta juurdepääsupunktid (nagu raamatukogud) sellisele sisule võivad arendada allikakriitilisust ning pakkuda väärtuslikku uudiste- ja meediakirjaoskuse koolitust väljaspool haridusasutusi nagu kool ja ülikool.

Küsimused:

- Missugust rolli mängib sinu raamatukogu nn uudiste kõrbetes?
- Kuidas saab sinu raamatukogu taastada usku avalikesse institutsioonidesse?

^[2] [Eesti keele sõnaraamatu](#) kohaselt tähendab asjade internet ehk nutistu ehk värgvõrk interneti kaudu omavahel ühenduses olevad seadmeid, süsteeme ja rakendusi, mis sensorite abil koguvad, töötlevad ja vahetavad infot ning täidavad koos mingeid ülesandeid.

Trend 4:

**Oskused ja
pädevused
muutuvad
kompleks-
semateks**

Tehnoloogia areng muudab ühiskonna aina keerulisemaks ning nõuab inimestelt praktilisi, kriitilisi ja digitaalseid oskusi, et erinevaid infokeskkondi tõhusalt kasutada. Prognoosid näitavad, et digipädevus, loovmõtlemine, andmete analüüs ja tehisintellekti alased oskused muutuvad tööturul kiiresti kasvava nõudlusega tulevikuoskusteks.

4. trendi võimalused:

- Digipädevuste arendamine võimaldab digimajanduse tingimustes edukalt toime tulla
- Suurenev meediapädevus toetab kogukondade informeeritust, loovust ja kerksust
- Paranenud veebiturvalisus

4. trendi proovikivid:

- Üleilmne vajalike oskustega inimeste nappus
- Väheste digitaalsete oskustega inimeste haavatavus

4. trendi olulisemad alateemad

Nõudlus digipädevuste järele kasvab kiiresti kõigil erialadel, samal ajal kui prognoosid viitavad lähiaastate jooksul töökohtade üldisele vähenemisele. Seetõttu tuleb toetada riskirühmadesse kuuluvate inimeste oskusi, olemasoleva tööjõu täiendõpet ning noorte paremat ettevalmistamist tuleviku tööturuks. Sealjuures mängivad digipädevuste arendamisel olulist rolli nii haridusasutused kui ka ettevõtted. Ameerika Raamatukoguhoidjate Ühingu kohaselt muutub tehisintellekti mõju suurenedes raamatukogude roll tööjõu arendamisel ühtaegu olulisemaks ja keerulisemaks, eriti kriitiliste, loominguliste ja sotsiaalsete pädevuste arendamisel. Infospetsialistidele on kriitiline mõtlemine ja digitaalsed oskused hädavajalikud, et toetada ja juhendada teisi infole juurde pääsemisel.

Meedia- ja infopädevus muutub nii üksikisikute kui ka kogukondade jaoks üha olulisemaks^[1] keskkonnas, kus kohalike uudiste kadumine, usaldamatus valitsuse vastu (vt ka trend 3) ja süvavõltsingud (vt ka trend 2) raskendavad usaldusväärse info leidmist. Valitsused, institutsioonid ja eksperdid rõhutavad vajadust tugevate meedia-, info- ja digipädevuste järele, et suurendada ühiskonna vastupanu väärinfole ning tagada usaldusväärse info kättesaadavus. Selleks on vaja nii meedia- ja infopädevaid kodanikke kui ka professionaale, kes oskaksid korrektselt infole lihtsat ja avatud juurdepääsu pakkuda.

Info- ja digioskused aitavad vähendada ühiskonna haavatavust, kuna andmete laialdasem jagamine muudab pettused keerukamateks ja sihitumateks, mõjutades eriti haavatavaid rühmi ja jäädes sageli raporteerimata. Tehisintellekti areng (vt ka trend 2) suurendab vajadust digipädevuste ja -kirjaoskuse järele, et tuvastada turvaohutusi ja pettusi. Koos paremate tehniliste ja regulatiivsete lahendustega aitavad meedia-, info- ja digipädevused inimestel veebis turvalisemalt tegutseda.

Mõttekoht

Trendiraportis viidatakse Austraalia Meediapädevuse Alliansile, mille kohaselt on mäluasutused, sh raamatukogud toetanud inimeste meediapädevust juba pikalt, ning UNESCOle, mis on rõhutanud infopädevuse ning elukestva õppe olulisust infoühiskonna tingimustes.

Küsimused:

- Missugust rolli mängib sinu raamatukogu uute oskuste lünkade tuvastamisel ja nendega tegelemisel kogukonnas?
- Missugust erialast täiendkoolitust vajad?
- Kas meedia- ja infopädevus pakub sulle lahendusi netipettuste ja -ohtudega toime tulemiseks?

^[1] Eesti käsitleb meediapädevust riikliku julgeoleku olulise osana: alates 2024. aastast on see lõimitud haridussüsteemi ning elanike digiteadlikkust edendatakse riiklike tegevuskavade toel. Vt ka Riigikantselei „[Riigikaitse arengukava 2022–2031](#)“ ja Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Riigikantselei „[Meediapädevuse riiklik tegevuskava 2024–2026](#)“.

Trend 5:

**Digitaaalsed
tehnoloogiad on
ebavõrdselt
jaotunud**

Üha rohkem inimesi kasutab igapäevaelus tehnoloogiat, kuid paljudel puudub endiselt ligipääs vajalikele seadmetele, ühendustele ja oskustele, et täiel määral ühiskonnas osaleda. Digitaalne tõrjutus tuleneb peamiselt juurdepääsu, taskukohasuse ja digipädevuse puudumisest, mõjutades eriti vähem arenenud riike ja sotsiaalselt ebasoodsas olukorras (madalama sissetuleku või haridustasemega) rühmi. Süvenevate ebavõrdsuste leevendamiseks on ÜRO loonud ülemaailmse digitaalkokkuleppe eelnõu, mille eesmärk on edendada kaasavat ja turvalist digitaaltulevikku. Kokkulepe seab viis sihti, mis keskenduvad digitaalsete lõhede kaotamisele, digimajandusse kaasamisele, inimõigusi austavale digikeskkonnale, vastutustundlikule andmehaldusele ja arenevate tehnoloogiate, sh tehisintellekti, õiglasemale rahvusvahelisele juhtimisele.

5. trendi võimalused:

- Odavam, taskukohasem internetiühendus
- Lihtsam juurdepääs teenustele digitaalsete identiteetide kaudu
- Kaasavate andme- ja teabepraktikate kavandamine ja rakendamine, et anda infot sobiva teenuse kujundamise kohta

5. trendi proovikivid:

- Sotsiaalse ebavõrdsuse süvenemine
- Kehv füüsiline võrgutaristu
- Sotsiaalse taristu puudumine oskuste puudujäägi lahendamiseks
- Andmete puudumine

5. trendi olulisemad alateemad

Digilõhe ehk digitaalne tõrjutus süveneb^[1]. Maailma elanikkonnast on endiselt ligi kolmandik võrguühendusest, kusjuures ligipääs internetile sõltub tugevalt riigi arengutasemest ning madalama sissetulekuga ja maapiirkondade inimesed on oluliselt ebasoodsamas olukorras. COVID-19 pandeemia suurendas küll digitaristu kasutust (vt ka trend 7), kuid tõi esile ka uued lõhed: osa rühmi kaasati rohkem, ent vaesematest ning maapiirkondadest ja madala haridustasemega lapsed ja noored jäid veelgi enam maha. Linnade ja maapiirkondade vaheline digitaalne lõhe püsib suur, mõjutades haridusvõimalusi, tööväljavaateid ja ligipääsu elutähtsatele teenustele, samas kui digitehnoloogiad võiksid aidata õpetajaid (eriti piirkondades, kus valitseb õpetajate nappus).

^[1] Vt digilõhe kohta Eestis Ingmar Pastakult, Kadri Leetmaalt ja Bianca Plüschke-Altofilt (2024) ilmunud [artiklit](#) Arenguseire Keskuse ajakirjas Pikksilm.

Digitaalselt tõrjutud inimesed kogevad ebavõrdsust ka teistes eluvaldkondades, sest ühenduse või seadmete puudumine, taskukohasuse probleemid ning sõltuvus avalikest *wifi*-punktidest või mobiilseadmetest piiravad nende võimalusi. Madala sissetulekuga inimesed maksavad ühenduse ja seadmete eest ebaproportsionaalselt suure osa oma sissetulekust – see aga süvendab digitaalse kaasatuse barjääre. Kiire tehisintellekti areng (vt ka trend 2) võib ebavõrdsust veelgi suurendada, kuna AI kasutamiseks vajalik taristu ja seadmed pole paljudele kättesaadavad ning parema tehisintellekti võimekusega riigid ja inimesed saavad ülejäänutega võrreldes tehnoloogilisest arengust märksa rohkem kasu.

Olulised teenused muutuvad kiiresti esmajärjekorras või täielikult kättesaadavateks digitaalsel kujul, mis eeldab kasutajatelt digitaalset identiteeti ja mõjutab eriti neid, kellel puudub ligipääs vajalikele seadmetele või oskustele. Enamik riike tegeleb digitaalse lõhe vähendamisega, rakendades tegevuskavasid, poliitikaid ja regulatsioone, mis toetavad võrdset juurdepääsu digiteenustele. Samal ajal võetakse laialdaselt kasutusele ühtseid digitaalidentiteedi lahendusi, nagu digikukrud^[2] (*digital identity wallet*) ja eIDAS 2.0, mille eesmärk on teha digiteenustele ligipääs sujuvaks ja turvaliseks. Kuna teenused muutuvad järjest digitaalsemaks ja füüsiliste alternatiivide kättesaadavus väheneb, kasvab nende organisatsioonide roll, kes toetavad digitaalselt tõrjutud inimesi ning täidavad seeläbi lünki digiteenuste kättesaadavuses.

Praegused andmete ja teadmiste korraldamise viisid on sageli juurdunud läänelikes ja kolonialistlikes süsteemides, mistõttu otsitakse üha enam **kultuurilist mitmekesisust toetavaid lähenemisviise**. Eksperdid ennustavad, et digitaalsed tööriistad võimaldavad inimestel paremini oma õiguste eest seista, suhelda, õppida ja kasutada andmeid turvalisema elu nimel. Kultuuriasutused, sh raamatukogud, mängivad keskset rolli kogude dekoloniseerimisel ja aruteludes selle üle, kuidas seda põhimõtet mõtestada ja rakendada. Põlisrahvaste andmesuveräänsust toetavad CARE-põhimõtted pakuvad raamistikku, mis võimaldab neil luua oma andmetest väärtust viisil, mis väärtustab põlisrahvaste maailmavaateid. Kaasavad kultuuriraamistikud on olulised ohustatud keelte säilitamiseks, sest näiteks pessimistlikumate prognooside järgi võib käesoleva sajandi lõpuks välja surra või olla tõsiselt ohustatud kuni 90–95% tänapäeval räägitavatest, peamiselt põlisrahvaste keeltest.

^[2] Eesti digikukru lahenduse kohta saab lugeda Riigi Infosüsteemi Ameti [veebilehelt](#).

Mõttekoht

Kaasavad andmepraktikad võimaldavad koguda andmeid üksikasjalikumalt, et tuvastamaks takistusi inimeste täisväärtuslikule osalemisele ja tagamaks kõigi gruppide õiglane kohtlemine. Selleks tuleks kasutada interseksionaalseid uurimismeetodeid ning koguda ja analüüsida andmeid, mis kajastavad vähemus- ja haavatavate rühmade tegelikke kogemusi, ka (vajaduse korral) uuritavate soo alusel.

Küsimused:

- Missuguseid andmeid hetkel omad? Missuguseid andmeid vajad? Missuguseid andmeid kogud (või ei kogu)?
- Missugused ligipääsuvõimalused seadmetele ja ühendustele on sinu kogukonna liikmetel väljaspool raamatukogu?

Trend 6:

Infosüsteemid

kasutavad

rohkem ressursi

Kiirelt arenevad infotehnoloogiad, sh tehisintellekt, suurendavad energiatarbimist, materjalikasutust ja keskkonnamõjusid – seda eriti piirkondades, kus elektroonikaromud ja kliimakriisi mõjud on probleemiks. 6. trendi fookuses on rohemajanduse eelised ning elektroonikajäätmete haldamisega seonduvad kitsaskohad.

6. trendi võimalused:

- Uued praktikad, mis arvestavad keskkonnaga
- Ressursikasutuse vähendamine ja kulude kokkuhoid

6. trendi proovikivid:

- Kliimamuutused
- Suurenenud vajadus tehnoloogia ja andmete järele
- Andmete ja digitaalsete materjalide kadu (tehnoloogia aegumise või sobivate säilitamismeetodite puudumise tõttu)

6. trendi olulisemad alateemad

Meie infovajadused mõjutavad planeeti. Seetõttu on rohelise majanduse suunas liikumine kliimamuutuste leevendamiseks hädavajalik. See tähendab madala süsinikuheitega, ressursitõhusat ja sotsiaalselt kaasavat majandust^[1], kus nii avaliku kui erasektori keskkonnainvesteeringud suurendavad tööhõivet ja sissetulekuid ning kaitsevad elurikkust ja ökosüsteeme.

Suurenev ühendatus internetiga mõjutab keskkonda ebavõrdselt, kusjuures kõige tugevam mõju langeb nendele kogukondadele, kes on ise digitaalselt kõige vähem ühendatud ja kliimamuutuste suhtes haavatavamad^[2]. IFLA trendiraporti aluseks olevad dokumendid rõhutavad lairibapoliitikat, mis ühendab uusi internetikasutajaid ja samal ajal vähendab digitaalse taristu süsiniku- ja e-jäätmete jalajälge, investeerides digioskustesse, e-teenustesse ja seadmete parandamisse ning toetades keskkonnakaitselisi lahendusi ka kaugemates piirkondades.

^[1] Vt Eestis Rohetiigri kohta [siit](#). Ka „Teeme ära!“ talgupäev soodustab kogukonna koostööd ja keskkonnateadlikkust.

^[2] Eestis on selle trendi probleemistikuga tegeletud viimaste aastakümnete jooksul Eesti infoühiskonna arengukava (värskem versioon: „[Digiühiskonna arengukava 2030](#)“) ellu viimisel: nii ei ole meie kontekstis uudiseks lairibapoliitika, digitaalsetesse oskustesse või e-valitsuse teenustesse investeerimine. „Digiühiskonna arengukava 2030“ hõlmab strateegiaid, mis toetavad digitaalsete lahenduste kasutuselevõttu, mis on energiatõhusad ja keskkonnasõbralikud. IFLA trendiraportis mainitud probleemidele vastab ka Eesti [rohereform](#).

Rohelisema majanduse ja heaolu püsiva majanduskasvu asemel esikohale seadmine aitab vähendada riske ja lahendada struktuurseid probleeme, juhatades ühiskonda turvalisema ja jätkusuutlikuma tuleviku suunas.

Elektroonikaromude^[3] hulk maailmas kasvab kiiresti ning prognooside kohaselt ulatub see 2030. aastaks 74,7 miljoni tonnini. Kasvu põhjustavad suur tarbimine, seadmete lühike eluiga ja piiratud parandamis- ning taaskasutusvõimalused. Ühe lahendusena nähakse tehnoloogiate kasutamise mõju vähendamisel ringmajandust, mis on jätkusuutlik ja süsteemne majandusmudel, mis erinevalt lineaarmudelist keskendub ressursside taaskasutusele, raiskamise vähendamisele ja sõltuvuse vähendamisele taastumatutest loodusvaradest. Ringmajanduse üheks näiteks on „asjade raamatukogud“^[4]. OECD täheldab suundumust rohelisema digimajanduse suunas, kus keskkonnanäesmärke edendatakse regulatsioonide^[5], riigihangete^[6] ja uuenduslike juhtimismeetodite, sh prognoosiva juhtimise ja käitumisteaduse abil. Rohelisema avaliku sektorini jõudmiseks on vaja selgemaid eesmärke, tulemuste hindamist ja järjepidevaid pingutusi, et muuta keskkonnahoid igapäevaseks toimimisstandardiks.

Mõttekoht

Füüsiliste ja elektrooniliste ressursside ringlus, materjalide ja dokumentide hoiustamine ning tasakaalu leidmine tulevaste põlvkondade vajaduste ja praeguste praktikate vahel.

Mis juhtub inforessurssidega, mis ringlusest eemaldatakse? Kas kõike tuleb säilitada ja hoiustada?

^[3] Eestis reguleerib elektroonikaromudega ümber käimist [jäätmeseadus](#). Elektroonikajäätmete hulga vähendamiseks on Kliimaministeerium jaganud erinevaid [soovitusi](#) ning elektroonikaromusid saab jäätmejaamadesse ja kogumispunktidesse ära anda tasuta. Samas on [2025. a. lõpu seisuga](#) Eesti kodumajapidamistes probleemiks eriti väikeelektroonika jäätmete hoiustamine kodus või viskamine olmeprügisse.

^[4] Eestis on võimalik kasutada erinevaid seadmeid (õmblusmasinad, 3D-printerid jm) raamatukogudes kohapeal, suurematest raamatukogudest on olnud võimalik laenata näiteks spordivahendeid või muusikainstrumente. Eesti raamatukogudele on ERÜ uue mõtte tööühm koostanud 2024. aastal „[Rohelise raamatukogu ABC](#)“.

^[5] Vt rohepöörde tegevusplaani kohta infot [Vabariigi Valitsuse veebilehelt](#).

^[6] Lähemalt saab keskkonnahoidlike riigihangete kohta lugeda [Kliimaministeeriumi veebilehelt](#).

Küsimused:

- Kuidas saab sinu raamatukogu vähendada või mõjutada keskkonna saastamist?
- Kas sinu raamatukogul on kava elektroonikaromude minimeerimiseks?
- Milliseid strateegiaid saab sinu raamatukogu kasutada, et edendada ringmajandust?

Trend 7:

**Inimesed otsivad
kuuluvustunnet ja
kogukondlikke
sidemeid**

Digitehnoloogiad on parandanud küll ühenduvust, kuid vähendanud füüsilist suhtlust, mis võib nõrgendada kogukonnatunnet ja suurendada üksildust. Just kohalikest väikesematest kogukondadest võivad inimesed taasavastada kuuluvustunnet, jagatud identiteeti ja sotsiaalset sidusust. Kohapealsed kogukondlikud tegevused toetavad sotsiaalset sidusust, põlvkondade vahelisi sidemeid ning jagatud lugude loomist, ühtlasi toetades suuremat kogukonnas suuremat mitmekesisust^[1].

7. trendi võimalused:

- Kogukondliku kuuluvustunde tugevdamine
- Sotsiaalse isolatsiooni ja üksilduse vähendamine
- Juurdepääs informatsioonile ja kogukondlikud sidemed parandavad inimeste heaolu ja (vaimset) tervist
- Põlvkondade vahelised sidemed ja teadmiste jagamine

7. trendi proovikivid:

- Nõrgenenud sotsiaalne struktuur
- Elukalliduse tõus
- Näost-näku teenuste ja tegevuste vähenemine
- Ressursside leidmine näost-näku teenuste pakkumiseks
- Suurenev üksildus

7. trendi olulisemad alateemad

Sotsiaalne isolatsioon ja üksildus on ülemaailmselt kasvavad probleemid, mis mõjutavad tugevalt füüsilist ja vaimset tervist ning suurendavad suremusriski samaväärselt suitsetamise, rasvumise ja vähese liikumisega. COVID-i järgses ja polariseerivas digikeskkonnas on sotsiaalne sidusus surve all ning eri riikides on täheldatud kuuluvus- ja kaasatustunde nõrgenemist. Kuna kogukondlikke sekkumisi tuleb kohandada vastavalt sihtrühma või üksikisiku vajadustele (arvestades ka kogetud üksilduse määra), on oluline kujundada paindlikke lahendusi, mis tugevdavad kohalikke sotsiaalseid sidemeid.

^[1] Hea näitena Eestist võib tuua Tartu Linnamuuseumi 2024. aastal avatud püsinäituse „[Meie Tartu](#)“, mis tutvustabki Tartut ja selle linnaosi läbi erinevate kohalike inimeste räägitud lugude.

Kohapeal toimuvad sündmused ja koostöö aitavad tugevdada kogukonna vastupanuvõimet ja arendada kohalikke **võimekusi**, eriti piiratud ressursside tingimustes. Kogukondlik kuuluvus on oluline ka noortele – paljud neist eelistavad teenuseid ja tooteid, mis aitavad kaasa kogukonnatunde loomisele. Kohalikesse ettevõtmistesse kaasatud huvirühmade hulgas peaksid olema nii ettevõtted, omavalitsused ja sotsiaalne taristu, sh raamatukogud, keda nähakse üha enam suurte sotsiaalsete probleemide lahendamise partneritena. Just raamatukogud ja raamatukoguhoidjad võiksid olla väärtuslikud koostööpartnerid neljas olulises teemavaldkonnas: kirjaoskus, haridustase, majanduse elavdamine ja tervis. Raamatukogud saavad kogukondlikke sidemeid tugevdada avaliku ruumi ja kohtumisi soodustavate tegevuste kaudu, kinnistades oma rolli kogukonna ankruna^[2].

Põlvkondade vaheline **lugude jutustamine tugevdab kogukonnas sidemeid**, aidates erinevates eluetappides olevatel inimestel jagada kogemusi ja kohaga seotud autentseid lugusid. Trend toetab erinevate põlvkondade vahelist üksteisemõistmist ja heaolu.

Veebikogukonnad kasvavad, kuna inimesed otsivad kuuluvustunnet oma huvide ja hobide põhjal just veebipõhistes gruppides. Need kogukonnad kaasavad väga erinevaid inimesi, kuid on sageli suletud ja toimivad väljaspool traditsioonilisi võimustruktuure (vt ka trend 1), mis piirab loodud sisu jagamist väljapoole. Mängutööstus ja -kogukonnad, mis pandeemia ajal jõudsalt kasvasid, püsivad endiselt kõrghetasemel ning aitavad vähendada sotsiaalset tõrjutust.

Pandeemia järel on **kaugtööst saanud tavapärane töövorm** ning töötajad ei soovi paindlikkusest loobuda, kuna see toetab nende heaolu ja sotsiaalseid sidemeid. Kuigi juhid tunnustavad hübriid töö olulisust talentide hoidmisel (vt ka trend 4) ja tootlikkuse tõstmisel, prognoosivad paljud tegevjuhid tööjõu lähiaastatel kontoris naasmist. Euroopas püsib paindlike töövõimaluste kasv kiire, kaugtööd kasutab märkimisväärne osa töötajatest ning paljud vahetaksid töökohta, kui nende paindlikke töötingimusi piirataks. Kohanemaks paremini kliimamuutustega, on ka linnade planeerimisel oluline arendada sotsiaalset taristut, mis toetaks paindlikku töökorraldust ja kohalikke kogukondlikke sidemeid.

^[2] Raamatukogudest kogukonna ankruna on pikemalt kirjutatud näiteks artiklis: Tilga, K., Lepik, K., Linno, M. (2022). Raamatukogu kui kogukonna ankur: kvalitatiivne kirjandusülevaade. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2021. (16–27). Tallinn: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing. Lühemalt on Kairi Tilga kirjutanud raamatukogudest kui ankurinstitutsioonidest ka [Sirbis](#).

Mõttekoht

Keerukate sotsiaalsete probleemide lahendamisel liigub avalik sektor üksikorganisatsioonide keskselt tegutsemiselt koostööpõhistele ökosüsteemidele, mida toetavad ka Deloitte'i prognoositud trendid. Andmestumine, digitaliseerimine ja ühenduvus lahustavad traditsioonilisi piire ning loovad aluse suuremas kogukonnas ühiselt tegutsemiseks.

Küsimused:

- Milline on sinu raamatukogu roll suuremate sotsiaalsete probleemide nagu digitaalne tõrjutus, vaesus ja hariduslikud lüngad likvideerimisel?
- Mida sinu raamatukogu veel vajab, et olla kohaliku kogukonna elu käivitaja?

Kokkuvõtteks

2024. aasta IFLA trendiraport rõhutab muutusi info ja teadmiste ruumis murranguliste ühiskondlike ning tehnoloogiliste muutuste taustal. Raportis tutvustatud trendid toimivad üksteisega läbipõimunult ning just nende kokkupuutekohtades seisavad raamatukogud silmitsi kõige olulisemate võimaluste ja proovikividega. Trendid viitavad üksmeelselt vajadusele tugevdada usaldusväärse info kättesaadavust, kujundada uusi viise teadmiste loomiseks ja jagamiseks ning tagada digikeskkondades suurem võrdsus ja kaasamine. Tehisintellekti ja teiste tehnoloogiate kiire areng loob samaaegselt uusi võimalusi, kuid tekitab ka proovikive ja suurendab riske, mis omakorda eeldavad inimestelt üha keerukamaid kompetentse. Samal ajal süvenevad ühiskondlikud ootused kogukondliku sidususe, kuuluvustunde ja kohalike teenuste järele.

Raamatukogude roll muutub kõigi nende protsesside keskel laiemaks: lisaks info vahendamisele toetavad nad digipädevusi, aitavad vähendada ebavõrdsust ning loovad keskkonna, kus teadmiste loomine ja kasutamine on jätkusuutlik ning kogukondlikult väärtuslik. Nende muutustega kaasas käimiseks on aga vajalik ka raamatukoguhoidjate endi tööalasesse arengusse panustamine.

2024. a. IFLA trendiraporti joonealustesse märkustesse oleme lisanud näiteid Eestist, ilmestamaks trendide kohalikke avaldumisviise. Näiteid ja kommentaare täiendavad veebiviited allikatele, sh riiklikele strateegiadokumentidele, uurimustele jm materjalidele, mille varal saab huviline trendidele mugavamalt mitmekesisest illustreerivat infot juurde otsida.

Lisa 1:

ERÜ UMT

mõttetalgud

04.06.2026 Pärnus

“IFLA trendiraport praktikas: tööriist Eesti raamatukogudele”

Mõttetalgutel otsiti vastuseid küsimusele, kuidas saavad Eesti raamatukogud kiiresti muutuvus ühiskonnas kujundada tulevikukindlaid teenuseid, mis lähtuvad kogukonna vajadustest ning toetavad IFLA 2024 trendiraportis esile toodud arengusuundi. Kahe tööühma arutelud käsitlesid teemat erinevatest vaatenurkadest – üks keskendus kogukonnale ja teenuste sisule, teine organisatsiooni valmisolekule ja töötajate kompetentsidele. Ühiselt jõuti arusaamani, et mõlemad vaated on lahutamatult seotud: kogukonnale väärtust loovad teenused saavad sündida vaid siis, kui neid toetavad teadlik juhtimine, professionaalsed töötajad ning süsteemne koostöö erinevate partneritega.

Esimese tööühma arutelu kandis pealkirja **„Raamatukogu kui kogukonna süda“**. Arutelu keskendus sellele, milline võiks olla raamatukogu roll kogukonnas ajal, mil ühiskonda iseloomustavad tehnoloogilised muutused, infokeskkonna killustumine, kasvav üksildus, vaimse tervise probleemid, ebakindlus ning sotsiaalne kihistumine. Leiti, et raamatukogu väärtus ei seisne üksnes informatsiooni vahendamises, vaid üha enam võimes pakkuda turvalist ja usaldusväärset kohtumispaika, kus inimesed saavad õppida, jagada kogemusi ning luua uusi sotsiaalseid sidemeid.

Arutelu aluseks võeti Viimsi raamatukogu kogemus, mille põhjal kaardistati kogukonna peamised sihtrühmad – alates beebiperedest ja kooliõpilastest kuni gümnaasiuminoorte, tööealiste, vanemaealiste, õpetajate, ettevõtjate, töötsijate, vabatahtlike ning kohalike omavalitsuste ja kogukonnaühendusteni. Selline lähenemine rõhutas, et tuleviku raamatukogu peab suutma pakkuda paindlikke teenuseid väga erinevatele kasutajatele ning tegutsema aktiivse koostööpartnerina kogu kogukonnas.

Arutelu seostati eelkõige IFLA trendidega, mis käsitlevad tehisintellekti mõju ühiskonnale, oskuste kasvavat keerukust, tehnoloogilist ebavõrdsust, infokeskkonna muutumist ning kogukondliku kuuluvustunde tähtsust. Nende suundumuste põhjal töötati välja teenus **„Eakalt eakale“ oskuste kohvik**, mille eesmärk on luua õppimis- ja kogemuste jagamise keskkond. Teenus põhineb

arusaamal, et kogukonnas leidub palju teadmisi ja kogemusi, mida inimesed saavad üksteisega jagada ning mille väärtust saab raamatukogu nähtavaks teha.

Oskuste kohvikus võiksid käsitletavad teemad ulatuda digioskustest, nutiseadmete kasutamisest ja finantskirjaoskusest kuni kriisivalmiduse, käsitöö, kirjanduse, tervise ja igapäevaelu praktiliste oskusteni. Oluliseks peeti ka kestliku arengu põhimõtete lõimimist teenusesse. Näiteks pakuti välja kohtumisi teemadel „Paranda, ära viska ära“, „Teine elu asjadele“, „Jaga ja laena“ ning „Tark tarbimine“, mis toetavad parandamiskultuuri, taaskasutust, jagamismajandust ja teadlikku tarbimist. Nii ei käsitleta kestlikkust eraldiseisva teemana, vaid loomuliku osana kogukondlikust õppimisest ja igapäevastest valikutest.

Esimene töörühm rõhutas ka dialoogivormis kogukonnaarutelude tähtsust. Tartu Linnaraamatukogu kogemus näitas, et dialoog võimaldab kaasata erinevaid osapooli, kujundada ühist arusaama kogukonna vajadustest ning luua lahendusi koostöös kasutajatega. Sellist kaasamisviisi nähti olulise tööriistana ka tulevaste teenuste kavandamisel ja arendamisel.

Teine töörühm lähenes IFLA trendidele organisatsiooni arengu vaatenurgast. Arutelu lähtekohaks oli tõdemus, et raamatukogudelt oodatakse üha enam tuge meediapädevuse, digioskuste, tehisintellekti mõistmise, kogukonna sidususe ning kestliku arengu edendamisel. Samas ei saa uusi teenuseid edukalt pakkuda ilma töötajateta, kellel on vajalikud teadmised, oskused ja enesekindlus nende teemade käsitlemiseks.

Arutelu tulemusena sõnastati põhimõte, et **usaldusväärne raamatukogu algab teadlikust juhust, jätkub pädeva raamatukoguhoidjaga ning jõuab kogukonnani kvaliteetsete teenuste kaudu**. Selle mõtte realiseerimiseks töötati välja kolmest omavahel seotud teenusest koosnev arengumudel.

Esimese sammuna pakuti välja juhtide arenguprogramm „Tuleviku raamatukogu juht“, mis oleks suunatud rahva-, kooli- ja teadusraamatukogude juhtidele ning juhtivspetsialistidele. Programmi eesmärk on arendada strateegilist juhtimist, tugevdada juhtide valmisolekut tehnoloogiliste muutustega kohanemiseks ning kujundada organisatsioonides õppimist toetavat kultuuri. Samuti rõhutati juhtide rolli partnerlussuhete loomisel, kogukonna kaasamisel ning kestliku ja ressursitõhusa teenusearenduse kavandamisel.

Teise sammuna pakuti välja üle-eestiline koolitusprogramm „Valeuskumustest vabaks – raamatukoguhoidja kui TI-agent“, mis keskendub kõigi raamatukogutöötajate professionaalsele arengule. Teenuse eesmärk on tugevdada teadmisi tehisintellektist, valeinfo, meediapädevusest ja digitaalsest infokeskkonnast ning suurendada töötajate kindlustunnet nende teemade käsitlemisel.

Samuti peeti oluliseks olemasolevate õppematerjalide ja koolitusprogrammide, näiteks Digiriigi Akadeemia, laialdasemat kasutamist ja jagamist kogu raamatukoguvõrgus, vältides dubleerimist ning toetades teadmiste tõhusat levikut.

Kolmanda sammuna kirjeldati teenust **„Usaldusväärse info saadikud kogukonnas“**, mis tähistab eelnevate arendustegevuste praktilist rakendumist. Selle tulemusena tegutsevad raamatukogudes spetsialistid, kes viivad läbi töötubasid, kogukonnaarutelusid ja individuaalset nõustamist valeinfo, digioskuste, tehisintellekti ning meediapädevuse teemadel. Teenuste kavandamisel peeti oluliseks ligipääsetavust – tegevustes osalemine ei eelda kõrget digipädevust ning õppimine toimub praktiliste näidete, arutelude ja kogemuste jagamise kaudu.

Kahe tööühma tulemused moodustavad ühtse terviku. Esimene tööühm kirjeldab, milliseid kogukonnakeskseid teenuseid võiks tuleviku raamatukogu pakkuda ning kuidas tugevdada kogukondlikku sidusust, elukestvat õpet ja kestlikku mõtteviisi. Teine tööühm näitab, millised organisatsioonilised eeldused – teadlik juhtimine, professionaalne areng ja süsteemne teadmiste jagamine – on vajalikud, et sellised teenused oleksid jätkusuutlikud ja kvaliteetsed.

Mõttetalgute tulemused peegeldavad terviklikult IFLA 2024 trendiraporti põhisõnumeid. Aruteludes käsitleti tehisintellekti võimalusi ja riske, infokeskkonna muutumist, usaldusväärse info olulisust, tehnoloogilise ebavõrdsuse vähendamist, kogukondade tugevdamist, elukestvat õpet ning kestliku arengu põhimõtete rakendamist. Samuti rõhutati partnerlust, ressursside jagamist ja koostööd nii raamatukogude omavahelises võrgustikus kui ka kohalike omavalitsuste, kogukonnaorganisatsioonide ja teiste valdkondade partneritega.

Mõttetalgud näitasid, et IFLA trendid ei ole pelgalt tulevikuprognoosid, vaid pakuvad praktilise raamistiku uute teenuste kujundamiseks. Eesti raamatukogude näited kinnitavad, et trendide tõlgendamine kohaliku kogukonna vajadustest lähtudes võimaldab luua teenuseid, mis tugevdavad usaldust, suurendavad inimeste oskusi, toetavad sotsiaalset sidusust ning aitavad kaasa kestlikule arengule.

